

HISTORIE VLAKBIJ HUIS

Jaargang 2015

2015	januari	De openbare orde in 1850 in Leiderdorp	Hans Boot
2015	februari	De groei van ons dorp (deel 2)	Bob Reidsma
2015	maart	De groei van ons dorp (deel3)	Bob Reidsma
2015	april	Pleisterplaats Doesbrug	Edward Sodderland
2015	mei	Booming Leiderdorp	Edward Sodderland
2015	juni	Weet waar je woont	Theo de Bruin
2015	juli	De Blauwe Dood	Edward Sodderland
2015	augustus	Burgemeester van Diepeningen	Art Tuit
2015	september	De sollicitaie voor schoolmeester	Hans Boot
2015	oktober	Het ontstaan van Leiderdorp	Theo de Bruin
2015	november	Scheepswerf Boot	Bob Reidsma
2015	december	Ick Greyt Jansz. Van Harmelen	Edward Sodderland

Dat er in Leiderdorp rond 1850 zo nu en dan dingen gebeurden, die het dorpsgesprek van de dag vormden, daarvan getuigen een aantal processen verbaal.

Zo wordt op 31 juli 1854 een proces verbaal opgemaakt *“om eene schuld met beledigingen en verwondingen”* Paulus Kavel, knecht van P.Vromenstijn, pachter van het *“Leyderdorpse Hek”* en aangesteld voor ontvangst van brug- en weggelden op de Leyderdorpse brug, ziet om twee uur 's middags J.Moote aankomen met een jachtschuit uit de richting van Leyden. Kavel herkent Moote als degene die hem nog een halve cent schuldig is van de vorige passage. Hij maant Moote deze halve cent extra te betalen, doch deze weigert. Kavel pakt Moote beet en zegt hem niet eerder los te laten dan nadat de schuld is vereffend. Moote trekt daarop een mes en zegt: *“Dan zal ik je doodsteken”* Kavel tracht zich meester te maken van het mes, maar tijdens de worsteling wordt Kavel op het achterhoofd geslagen, waarbij het bloed er uit spuit. Hij moet Moote los laten en deze kiest ijlings het hazenpad. Bij navraag bleek de slag te zijn toegediend door Willem Mulder, een kermisklant, *“rondreizende met vier wilde boschmensen”*, op weg naar de kermis in Gouda. Toen Willem de worsteling zag, was hij van de schuit gesprongen en had met een ijzeren ketting de slag toegediend.

Veel processen verbaal betreffen diefstallen en beledigingen, maar soms kwam ook prostitutie voor. Zo schrijft burgemeester Hubrecht in november 1855: *Er was mij door eenige ingezetenen te kennen gegeven, dat sedert eenige dagen twee meiden in de gemeente rondzwierven zonder eenig middel van bestaan en zonder eenige huisvesting “ en “dat die meiden reeds een en ander maal onder de rietmatten op de steenplaats van de heer Rijshouwer aan de Zijldijk hadden geslapen in het bijzijn van personen van de ander kunne en dan hier en daar eenig onderkomen zochten”* De burgemeester geeft de veldwachter opdracht hier op toe te zien, waarop deze laatste beiden arresteert als land loopers, zonder geld, zonder enige huisvesting en zonder fatsoenlijk middel van bestaan. De meiden worden onder geleide van de veldwachter ter beschikking gesteld van de *“Edelachtbare Heer Officier van Justitie”* en afgeleverd aan het Huys van bewaring te Leyden.

Op 1 november 1866 is er een proces verbaal over het schenden van een rijtuig. Uit onderzoek blijkt, dat drie jongens worden verdacht. Klaas de Jong uit de Doeslaan, Hyman Rietkerk, die even over de Doesbrug woont en Nico van Oostrum, die op de Lage Rijndijk (hoofdstraat) voor de Doesbrug woont. Zij zijn reeds verschillende keren onderhouden wegens straatschenderij. Hyman heeft verklaard, dat Klaas een mes had, maar Klaas ontkent dat. Nico, de aangeve, rijdt 's avonds met een langwerpige wagen om melk rond te brengen. Hij heeft al meermalen de brutaliteit gehad om voetgangers tegen het lijf te rijden. Burgemeester Hubrecht heeft het sterke vermoeden, dat dit drietal zich schuldig heeft gemaakt aan het uitsnijden van de kap van het rijtuig. *“Eene ondervraging in het Regtsgebouw zou wellicht de zaak kunnen ophelderen .aldus de burgemeester.* Uit De kronieken van

Hans Boot

De Groei van ons dorp 2; “Kloppend hart tussen stad en land”

(februari 2015).

De Groei van ons dorp; “Kloppend hart tussen stad en land”.

Dit is de titel van de huidige expositie in het Leiderdorps museum en geeft een beeld van de groei van Leiderdorp, in inwoners en woningen, in de laatste 100 jaar. In deze periode verviervoudigde het aantal inwoners en verelfvoudigde het aantal woningen. De Groei van Leiderdorp van een lintdorp langs de Oude Rijn tot de huidige forenzen gemeente, is tevens het onderwerp van dit verhaal. De vorige aflevering behandelde de groei van Leiderdorp tot 1960.

1960 – 1970 : Ouderzorg

In de jaren zestig maakte de steenfabriek Ouderzorg - De Ridder (gesloopt in 1962) plaats voor de bouw van de gelijknamige wijk Ouderzorg (1960 – 1970), het plan Zijlhof met de Vogelwijk (1967) en de Schansen en Dreven (1968). Een betere ontsluiting van Leiderdorp was nodig. In 1964 werd de Stierenbrug geopend, die de 300 jaar oude brug (1666-1964) tegenover de Dorpskerk verving.

In 1969 opende het winkelcentrum Santhorst. Het eerste grote park, de Houtkamp, werd op de Nationale Boomplantdag in 1970 door de schooljeugd van bomen voorzien. Het aantal inwoners verdubbelde tot 13.035 in 1970 terwijl het aantal woningen meer dan verdubbelde tot 4.177.

1970 – 1974 : Binnenhof en Elisabethhof

De Binnenhof was het eerste plan dat gerealiseerd werd aan de hand van de “structuurvisie de Hoven”, dat in 1971 door de gemeenteraad werd vastgesteld als leidraad voor de ontwikkeling van het gebied te noorden van de Engelendaal.. Aan de noordzijde van de wijk Binnenhof, werd het sportpark De Bloemerd aangelegd. Eerst een kale polder, nu een bosrijk park met vele sportvoorzieningen. De bouw van het Elisabethhof met het Rijnland Ziekenhuis (geopend in 1973) en diverse kantoorgebouwen, creëerde veel werkgelegenheid in Leiderdorp. Later zijn het Meubelplein, -nu Woon geheten-, het IBIS hotel en andere voorzieningen in de gezondheidszorg hieraan toegevoegd. Het aantal inwoners bedroeg in 1980 20.831 en het aantal woningen 7.194.

1973 – 1980 : Voorhof en Winkelhof

De Voorhof werd van 1973 (de Krecken) tot 1978 (de Kampen) in aanbouw genomen. Een ruime woonwijk met de Voorhoflaan als belangrijkste ontsluitingsweg. De Voorhof was het tweede plan van de “structuurvisie “de Hoven”. Leiderdorp kreeg in 1983 haar overdekt winkelcentrum, De Winkelhof. Tot de opening van de Winkelhof voorzag een noodwinkelcentrum in de winkelbehoefte van het grote aantal inwoners van de nieuwe wijken. In 1979 verhuisde de gemeente van de Hoofdstraat naar de Statendaalder. De Winkelhof en het nieuwe gemeentehuis vormden het nieuwe hart van Leiderdorp. Daarmee kwam de functie van de Hoofdstraat als dorps hart te vervallen.

Bob Reidsma.

De Groei van ons dorp 3 “Kloppend hart tussen stad en land” (maart 2015)

Dit is de titel van de huidige expositie in het Leiderdorps museum en geeft een beeld van de groei van Leiderdorp, in inwoners en woningen, in de laatste 100 jaar. In deze periode verviervoudigde het aantal inwoners en verelfvoudigde het aantal woningen. De Groei van Leiderdorp van een lintdorp langs de Oude Rijn tot de huidige forenzen gemeente, is tevens het onderwerp van dit verhaal. De vorige aflevering behandelde de groei tot 1990.

1990 – 2000 : Buitenhof en Leyhof

Planmatig breidde Leiderdorp zich verder uit. In 1982 sloeg toenmalig staatssecretaris Broxk de eerste paal voor de aanleg van de Buitenhof. De wijk Buitenhof werd in twee fases aangelegd. Eerst het oostelijk deel dat aansluit op de Binnenhof en Winkelhof. Daarna het westelijk deel rond de Zijllaanmolen. De loop van de eeuwen oude Leysloot is in de wijk Buitenhof terug te vinden.

De laatste grote wijk gebouwd in het poldergebied is de Leyhof. Een wijk die zich onderscheidt door de “kasteel-achtige” architectuur van verschillende woonblokken. Met de Leyhof is Leiderdorp is volgebouwd. Verder de polder in bouwen is uit den boze. De landelijke trend van gezinsverdunning werkte ook door in Leiderdorp. Het aantal inwoners groeide tot 25.297 in 2000, minder hard dan de groei van het aantal woningen, 10.874 woningen.

2000 – 2010 : Driegatenbrug en Heerlijk Recht

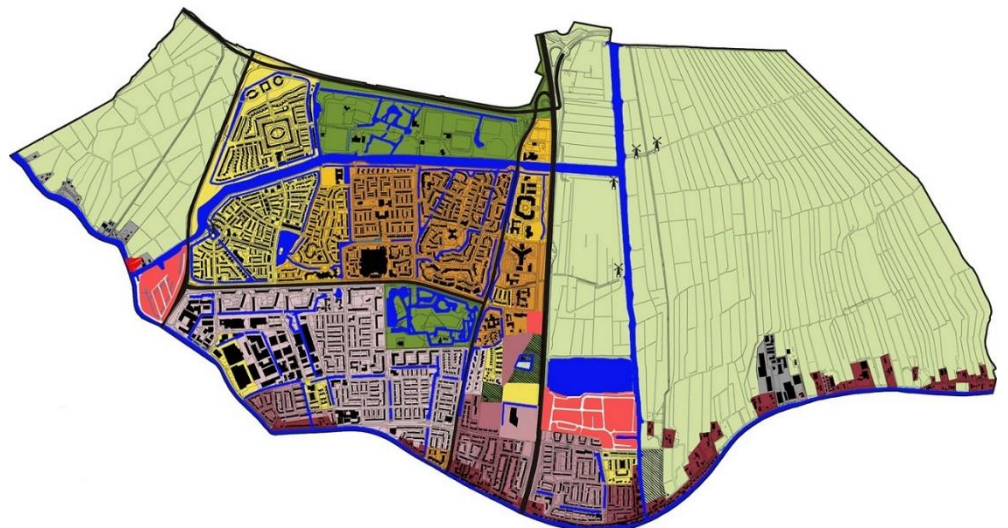
Wat restte zijn een tweetal forse invul oefeningen, Driegatenbrug en 't Heerlijk Recht. Ook Driegatenbrug, gebouwd rond 2005, onderscheidt zich door opvallende architectuur. Een Donjon, het gebouw “De locomotief” en de rietgekapte woningen achter het restaurant De Zijlstream.

De wijk “t Heerlijk Recht werd aangelegd, mede ter financiering van de verlengde verdiepte aanleg van de A-4 onder de Rijn. De bouw vond plaats in drie fases. De eerste fase omvat vrijstaande herenhuizen in een polderachtige setting. Fase twee werd rond de “Kleine Zandput” gebouwd, waarbij deze IZandput zelf in een prachtig, door de bewoners ontworpen park, werd getransformeerd. Het Landje van Spek werd een insteekhaven omzoomd door herenhuizen. Met de verdiepte aanleg van de A-4 is de doorsnijding van de Kerkwijk en de Oranjewijk na dik 50 jaar weer te niet gedaan. De bewoners van beide wijken kunnen elkaar weer zien.

De nabije toekomst

Is Leiderdorp nu volgebouwd? Naar buiten toe, richting de polders wel. Maar in Leiderdorp zijn nog kleine gebieden waar gebouwd is en kan worden. Denk aan het gebouw Rosarium, De Plantage, de Driemasterlocatie. In de Elisabethhof wordt een kantoorgebouw omgebouwd tot appartementen. Met creatieve oplossingen kunnen er nog woningen worden gebouwd, maar vergeleken met de Hoven, op kleinere schaal.

Bob Reidsma.

Pleisterplaats Doesbrug

(april 2015)

Wie nu over de Doesbrug gaat ziet een rustige plek ver van de kern van het dorp. We kunnen het ons nu moeilijk voorstellen, maar in de 17e eeuw werd het gebied rond de Doesbrug een belangrijk kruispunt van land- en waterwegen en daarmee een tweede dorpscentrum. In deze periode nam het langskomende water-en wegverkeer snel toe door een ongekeerde economische groei in het gewest Holland.

In ieder geval voldoende verkeer voor de vestiging van drie grote herbergen aan de Doesbrug, te weten Het Haasje, De Gouden Leeuw en De Swan. Een groot aantal passanten en ook Leiderdorpers, zullen in de herbergen zijn neergestreken voor een maaltijd, een kamer en vertier.

De herberg als communicatiecentrum.

In de afgelopen decennia is er veel historisch onderzoek gedaan naar de sociale, economische en culturele betekenis van herbergen. Herbergen hadden in de vroeg moderne tijd een belangrijke functie. Een herberg was het centrum om op de hoogte te komen en te blijven van het lokale en regionale nieuws in een tijd die grotendeels draaide op verbale communicatie. Als je iemand zocht, ging je voor navraag naar de herberg.

Herbergiers verkochten bier. Niet alleen om te plekke op te drinken maar ook om mee te nemen voor thuisconsumptie. Je kon er feesten houden, een vergaderruimte huren, op de trekschuit wachten en zelfs een prostituee bezoeken.

Mensen met een laag inkomen, die weinig leefruimte in slecht geïsoleerde huizen hadden, konden de kosten voor verlichting en verwarming met moeite opbrengen. De kosten van hout, turf, olie en kaarsen waren hoog. Het kon goedkoper zijn om bier te drinken in de herberg en tegelijk te genieten van het kaarslicht en de warmte van het haardvuur. Je kon er ontspanning vinden met gezelschapsspelen, dansen, en muziek maken, gokken, huwelijk vieren of gezamenlijke maaltijden houden.

Uitgaanscentrum

Een aantal bronnen informeert ons in bescheiden mate over de situatie aan de Doesbrug als uitgaanscentrum. Bezoekers konden er clossen(klootschieten), kaatsen en kolven (tennis),. Er werd gegeten en gedronken, ruzie gemaakt en gevochten. Gevoerde rechtzaken tegen geweldplegers geven informatie over de steekpartijen.

Het was aan de herbergier om de orde te handhaven. Als dat mis ging moest hij zich verantwoorden voor de baljuw (de regionale politiefunctionaris.)

Prostitutie werd ongetwijfeld ook bedreven aan de Doesbrug. Hier is slechts een onduidelijke aanwijzing voor. In 1611 werd Lijsbeth Andriesdr, gehuwd met een adelborst, ervan beschuldigd de hoer te spelen in de Gouden Leeuw.

Zaken doen

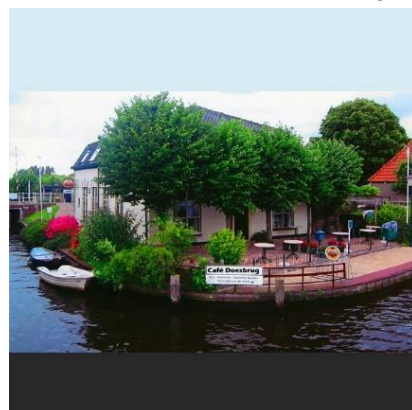
In de herberg De Hoorn had de herbergier een waag laten maken waar men zijn goederen officieel konden laten wegen. In de herbergen werden ook "boeldagen"(openbare verkopeningen) gehouden. Verder werden er niet alleen kamers verhuurd voor een of enkele nachten maar ook voor langere periodes. Huurders namen hun eigen huisraad mee.

Dat weten we omdat er huurders door de herbergier voor het gerecht werden gedaagd voor een huurachterstand van soms een half jaar. Jan Dirksz. Van Esch was in 1667 het ambacht ontvlucht waarna de herbergier van Het Haasje de "weijnige meublen" verkocht.

Cultuur

Over de (volks)cultuur aan de Doesbrug is niets bekend. Werd er muziek gemaakt, wat voor muziek en door wie? Kwam hier ook de Rederijderskamer "De Patiëntiebloem" bijeen? Vragen waar nog geen antwoord op hebben.

Edward Sodderland

'Booming' Leiderdorp

(mei 2015)

In de eerste helft van de 16^e eeuw raakte de voorheen zo bloeiende Leidse lakennijverheid in verval. Door de economische malaise, de hoge belastingdruk en een groot aantal 'keuren' (strakke regelgeving) in Leiden was er buiten de stadswal veel bedrijvigheid ontstaan. Daar kon Leiden geen accijns heffen en was produktie en verkoop lucratiever. Op dit spontaan gegroeide 'bedrijventerrein' waren textielproducerende bedrijfjes te vinden, naast steenbakkerijen, kalkbranderijen en tapperijen. Maar ook vele bakkers, slaggers en herbergiers zagen hier een gat in de markt. Leiden, en met haar ook andere steden, ondernamen actie tegen de plattelandsnijverheid en verzochten de regering om een verbod op de buitennering binnen een straal van 500 roeden (1.9 km.) gemeten vanaf de stadsmuren. Dit verbod werd in 1531 uitgevaardigd, maar Leiden was niet in staat geweest de naleving ervan af te dwingen en bleef zo belastinginkomsten mislopen.

De afstand van de stadswal tot de kerk van Leiderdorp bedroeg 550 roeden, dus een groot deel van het ambacht viel daar buiten. Het grootste deel van de bedrijvigheid concentreerde zich echter tussen de Hogewoerdsepoort en de Zijlpoort en langs de Lage Rijndijk.

Naast een expanderende lakennijverheid telde Leiderdorp tien scheepstimmerwerfjes, waar vooral veenschuitjes werden gemaakt en zevenentwintig tapperijen die met name het personeel op de vijf steenplaatsen en de tien kalkovens bedienden. Twee Leiderdorps slaggers voorzagen bovendien bijna geheel Rijnland van vlees. Zelf gaven deze slaggers een andere lezing van hun vermeende grote omzet en relativeerden ze de Leidse beschuldiging. Tien broodverkopers verkochten brood dat ze betrokken van Warmondse bakkers. Brood waarvoor geen accijns was betaald en dus een financieel nadeel voor Leiden. Door deze concurrentie was het aantal slaggers en bakkers in Leiden sterk afgenomen. In de herberg bij de Spanjaardsbrug kon goedkoop bier worden gedronken, omdat er geen accijns werd betaald. Schepen die op Amsterdam, Haarlem, Delft en Den Haag voeren maakten gebruik van deze aanlegplaats. Passagiers waren goedkoper uit dan binnen de stadsmuren.

In 1540 werd een decreet uitgevaardigd dat opnieuw huisnijverheid binnen de 500 roeden grens verbood. In januari 1541 liet het Hof van Holland een onderzoek instellen in Leiderdorp en Zoeterwoude na aanhoudende klachten over de buitennering door het Leidse stadsbestuur. Een vertegenwoordiger van de ambachtsheer van Leiderdorp, de tegenpartij van de stad Leiden, was daarbij aanwezig. Het was immers zijn rechtsgebied en hij voer economisch wel bij de buitennering. Hij had voldoende redenen om Leiden tegen te werken. De onderzoekscommissie bezocht eerst het Waardeiland, dat toen nog Leiderdorps grondgebied was. De commissie bezocht onder andere het huis van Huych Craen waar ze in het achterhuis vijf weefgetouwen zag staan. Huych was blind en verklaarde meer weefgetouwen in huis te hebben geplaatst toen zijn acht kinderen uit huis gingen. Achter in het huis werden de lakense stoffen gevold. Huych verklaarde al 40 jaar in dit huis te wonen. Dit vertelde hij niet zonder reden. De order op de buitennering bepaalde dat wie vóór 1514 begonnen was met zijn bedrijfje mocht doorgaan en degenen die tussen 1514 en 1531 waren begonnen moesten hun werkzaamheden beeindigen maar werden financieel gecompenseerd. Huych Craen benadrukte dus niet voor niets dat hij zijn bedrijf al 40 jaar geleden was begonnen. Tijs Simonsz. oefende zijn kuipersnering uit in een oud huis 'met een camerken daer nieuw aangemaect'. Dit huis huurde hij van een Leiderdorper, Wouter Meensz. Hij zal zijn bedrijfje hebben moeten sluiten. In het huis van de wever Cornelis Jan Matten trof de commissie drie weefgetouwen aan. Cornelis zou hier zijn nering al 9 jaren uitoefenen maar vertelde getrouwd te zijn met de dochter van Quirijn Bartouts en dat er in zijn huis al 15 jaar lang werd geweven. Kreeg hij hierdoor een compensatie? De commissie klopte aan bij 28 huizen van steen, hout en soms bij hutten van leem.

Wat doen grote bedrijven die in de weg worden gezeten door kleinere bedrijven? Precies, opkopen dus. In 1582 kocht Leiden het ambacht Leiderdorp op waarmee het grip kreeg op de nering buiten zijn stadswal.

Bron: E.C.G. Brünner, De order op de buitennering van 1531 Utrecht 1918)

Edward Sodderland

'Weet waar je woont' voor kinderen

(juni 2015)

Het Leiderdorps Museum is, behalve in de zomermaanden, op woensdag, zaterdag en zondag open voor bezoekers om kennis te maken met de plaatselijke geschiedenis. De vaste opstelling in de expositieruimte geeft een beeld van de ontwikkeling van Leiderdorp door de eeuwen heen tot in onze tijd.

Zowel voor de vaste opstelling als bij speciale tentoonstellingen komen er door het jaar heen bezoekers van alle leeftijden.

Voor kinderen in de leeftijd van zes tot twaalf jaar worden er in de Sterrentuin regelmatig speciale culturele en creatieve middagen georganiseerd.

In samenwerking met de Bibliotheek, het Sociaal Cultureel Werk, het Milieu Educatief Centrum, Toverlei, het Muziek Onderwijs Leiderdorp is ook het Leiderdorps Museum bij de uitvoering daarvan betrokken.

Aan de hand van een bepaald thema worden op een woensdagmiddag, ongeveer een keer in de twee maanden of rond bepaalde feestdagen interessante doe-activiteiten gehouden. Het Museum geeft daarbij aan het historische aspect vorm door middel van een speurtocht met kleine opdrachten.

Voor en met de hoogste klassen uit de Leiderdorpsse basisscholen worden er speciale historische thema's behandeld.

Met als titel 'Lokaal Erfgoed Leiderdorp' worden jaarlijks, onder auspiciën van de Cultuur Educatie Groep Leiden, aspecten uit de historie van Leiderdorp uitgevoerd.

Zo wordt er in groep 5 van de lagere school aandacht besteed aan de Romeinen die, verblijvend in het fort Matilo, gefoerageerd werden door boeren aan de overkant van de Rijn. In groep 6 valt de nadruk op het beleg van Leiden door de Spanjaarden die o.a. zich verschansten in Leiderdorp.

Bij groep 8 gaat het over de functie van de Molens in ons poldergebied.

Voor groep 7 worden elk voorjaar door het Leiderdorps Museum een drietal activiteiten georganiseerd. Scholen die daaraan deelnemen behandelen middels een lesbrief in die periode de ontwikkelingsgeschiedenis van Leiderdorp. Daarin wordt met behulp van een voor de leerlingen de geschiedenis van het dorp inzichtelijk gemaakt. Vanaf de vroegste tijden tot heden komen daarin de volgende thema's aan bod: de Prehistorie met de eerste bewoning, de Romeinse Tijd en het contact met Matilo, de Middeleeuwen met klooster en kastelen, de Tachtigjarige oorlog met het Beleg van Leiden.

De Negentiende Eeuw met onderwerpen als: Middenstand - Industrie - Landbouw en Veeteelt - Bestuur - Onderwijs en Godsdienst – Cultuur, Kunst en Recreatie.

De Twintigste Eeuw met de Oorlogstijd, de Uitbreiding van het dorp en de Toekomst.

Daarop aansluitend wordt er een bezoek gebracht aan het Museum waar de leerlingen in een speurtocht met allerlei vragen de historie van hun dorp visueel kunnen ervaren.

Wat later in de tijd wordt er onder deskundige leiding een excursie per fiets gehouden door vooral het oude gedeelte van het dorp. Eerst is er een korte power point presentatie over de route die gevolgd gaat worden met informatie over wat er te zien is. In de fietstocht wordt gestopt o.a. bij de dorpskerk, oude panden, het Sparmuseum en de kleiwarenfabriek van Ginjaar. Daarna aandacht voor het Huis ter Does en de molens langs de Ruige Kade.

Tenslotte na informatie over de A4 en de hoge snelheidslijn, weer terug naar school.

Tenslotte: Doel van al deze educatie activiteiten is (school) kinderen thuis te laten raken in de geschiedenis van het dorp waar zij wonen.

Theo de Bruin

De blauwe dood

(juli 2015)

In de 19^e eeuw konden epidemische ziekten vele dodelijke slachtoffers maken. De cholera dook in juli 1832 voor het eerst in Nederland op. Een vissersboot met botersmokkelaars uit Engeland kwam aan in Scheveningen en verspreidde vervolgens de ziekte. Cholera is een infectie van het maag- en darmkanaal, die veroorzaakt wordt door een bacterie die in vervuild voedsel en drinkwater zit. Over de oorzaken van deze ziekte, de Cholera Asiatica of 'Aziatische buikloop' genaamd, tastte men begin 19^e eeuw volledig in het duister. Er was een vermoeden dat giftige dampen de ziekte zouden verspreiden, maar men had nog geen idee van de rol van het drinkwater bij de verspreiding van de ziekte. Cholera is een zeer besmettelijke bacteriële infectieziekte met een incubatietijd van slechts enkele dagen. Symptomen van de cholera zijn hevig braken, diarree, uitdroging, uitpuilende ogen en een blauwe gelaatskleur. Deze kleur gaf de ziekte ook de bijnaam van de 'blauwe dood'. Op deze eerste uitbraak in 1832 zouden er nog zes volgen.

Ook de gemeente Leiderdorp kreeg te maken met de epidemie. In de gemeenteraadszitting van juli 1832 werd de burgemeester gevraagd de nodige maatregelen te treffen. De eigenaresse van herberg de Hoorn aan de Doesbrug werd verzocht om van de oude Regtkamer tijdelijk een hospitaal te mogen maken. Zij stemde daarin toe. In november was er volgens de genees- en heelmeester één inwoner aan cholera overleden. Er werd een schadevergoeding gevraagd voor het bed dat verbrand moest worden om mogelijke verdere verspreiding van de ziekte te voorkomen. Meer informatie over hoe men zich organiseerde tegen de ziekte er niet.

In 1866 was er opnieuw een grote uitbraak. In de gemeenteraad werd besproken hoe te handelen met mensen die niet in de gemeente woonachtig waren, zoals langstreckende grasmaaiers en varensgezellen die niet in hun schip konden blijven. Wilde de gemeenteraad het dorp min of meer in quarantaine houden? Voor de kosten werd zestig gulden afgeschreven van de gemeentebegroting. Er werd besloten weer een 'behoorlijk hospitaal' in te richten en men trok 100 gulden uit voor de verwachte kosten voor de choleralijders. Van het ingerichte lokaal voor choleralijders had niemand gebruik gemaakt, zo blijkt in december 1866. De doodgraver, met een jaarwedde van 50 gulden, kreeg echter extra uitbetaald ten gevolge van de vele choleradoden. Kennelijk stierven een aantal inwoners zo snel dat een opname niet meer nodig was.

In 1854 ontdekte een Britse arts dat cholera veroorzaakt werd door een bacil en begon het besef door te dringen dat hygiëne beter moest worden georganiseerd. Het belang daar van was waarschijnlijk ook doorgedrongen in Leiderdorp want de gemeente ondernam nu actie voor het verbeteren van de volksgezondheid in het algemeen. In de gemeenteraad werd besproken dat het voorkwam dat inwoners ziek en bedorven vlees bewaarden en dat mest met ingewanden en afval van zieke koeien werd vermengd. Dat was niet volgens de verordening op de reinheid en gezondheid in de gemeente. 'Politiebedienden en door burgemeesters en wethouders aan te wijzen personen krijgen de bevoegdheid ten allen tijde woningen, schuren, stallen, erven of tuinen te betreden die ingezetenen bij wie vermoed wordt dat zich voor de gezondheid van mensen of dieren schadelijke voorwerpen bevinden, huns ondanks binnen te treden'.

Bij de latere kleinere epidemieën werden steeds opnieuw ruimtes gezocht voor een tijdelijk cholerahospitaal. Dat was onder andere het koetshuis van de burgemeester en toen dat verhuurd was wilde men het oude brandspuithuisje bij de kerk daarvoor gebruiken. Wel moest dit eerst worden vergroot. De gemeente Leiderdorp nam enkele maatregelen, maar de aanleg van riolering en een betere drinkwatervoorziening zou dit soort uitbraken pas echt terugdringen. En de realisatie daarvan zou nog vele jaren vergen.

Edward Sodderland,
historicus

CHOLERA-COMMISSIE.

De Cholera-Commissie waarschuwt ingeslacht met nadruk tegen het gebruik van

**ONRIJPE VRUCHTEN,
PRUIMEN,
KONKOMMERS,
MELOENEN,
GARNALEN.**

OUDERS behoeven zorg te dragen dat hunne kinderen zich niet in 't gebruik daarvan vermaken.
Voor goed Drinkwater behoort steeds gezorgd te worden, als zoodanig wacht

DUINWATER

aanbevelen.
LEIDERDORP, 25 JULY 1866

W. A. N. ALBERG, Secretaris.
A. BOLAND BOUT, 1° Secretaris.

Burgemeester van Diepeningen

(augustus 2015)

Iedere Leiderdorper van nu kent het beeld van de Stier op de Leiderdorper brug. Zodra men over deze brug onze gemeente binnen rijdt gaapte jarenlang een lege plek ter linkerzijde, het z.g. "Voordorperrein", voor menige dorpsbestuurder in de laatste veertien jaren "het land der zuchten". Naast het Voordorpgebouw, stond aan de zijde van de Tollenaarssingel een villa. Aan de kant van de Persant Snoepweg stond een boerderij, het laatst bewoond door boer Piet Vromestijn.

Wij beginnen de periode van burgemeester van Diepeningen in Leiderdorp, met deze boerderij. Op zekere dag keek burgemeester van Diepeningen vanuit het Raadhuis het venster uit en viel zijn oog op de boerderij van Vromestijn. Vage plannen rijpte in zijn brein., "Ik moet toch eens een praatje met Piet gaan maken", van wie hij wist, dat hij niet meer met veel ambitie boerde. Piet werd oud en had geen opvolgers

De daad bij de gedachte voegend liep hij naar de boerderij. Dat deze gang het feitelijke begin was van de toekomstige ontwikkeling van Leiderdorp van nu, heeft hij zich op dat moment niet gerealiseerd.

Piet bleek burgemeester "een dezer dagen" al verwacht te hebben. Hij was in principe bereid over de overdracht van zijn bezittingen aan de gemeente te bespreken. Maar het venijn zat in de staart van het gesprek: "Ik doch wel dat je binnekort 's zou komme. Trouwens, ik heb van de week al een stukkie grond verkocht!". De burgemeester schrok zichtbaar.

"Aan wie?" Piet: "Ja, van de week kwamme d'r een paar vreemde here met een mooie auto" Het bleek, dat boer Vromestijn bezoek had gehad van enkele lieden van een rijke stichting, op zoek naar stukken grond, die mogelijk in een uitbreidingsplan zouden worden opgenomen.

De stichting had van Piet "een stukkie" gekocht, ze zouden binnen kort nog wel eens terugkomen. Later zou blijken, dat dit ongeveer het enige stuk grond zou blijven, dat ooit door derden werd verworven.

Burgemeester van Diepeningen kreeg plotseling, samen met zijn wethouders en de Raad, grote haast. De Raad die van stonde aan bijna maandelijks geconfronteerd werden met voorstellen tot aankoop van grond. Grote stukken weiland ten westen van de Does tot aan de noordelijke grenzen van de gemeente en de Zijl werden stap voor stap aangekocht. Daar waren aanzienlijke sommen gelds mee gemoeid. Het college van B&W had de wind mee daar de Raad in die jaren een doencollege was. Dat Leiderdorp sindsdien, qua woningbouw, een ware expansie meemaakte was evident. Ook nu nog plukt men de vruchten van dit beleid. (uit: Aan jaagpad en snelweg blz 153)

Art Tuit

Burgemeester van Diepeningen

De sollicitatie voor schoolmeester

(september 2015)

In de zomer van 1856 lijken de dagen van J.Hage als hoofd van de Openbare School geteld. Hij gaat met pensioen. Dat betekent werkgelegenheid voor een nieuwe kracht. Nog voorde vacature algemeen bekend wordt, komt er al een sollicitatiebrief binnen van een zekere D.H.Los. onderwijzer te Nieuwe Wetering.

De Leiderdorpse gemeentebestuurders maken nu een grote fout. Een van de wethouders heeft goede relaties in de Wetering. Als de verkregen inlichtingen positief zijn, besluit het College de Raad voor te stellen de heer Los te benoemen. In hun verlangen deze zaak zonder veel rompslomp even te regelen vergeten zij helemaal, dat er nog zoiets is als een schoolopziener en een commissie voor het Schooltoezicht (een voorloper van de oudercommissie) Deze plaatselijke commissie komt in het verweer, wanneer de Raad prompt het voorstel van B&W aanvaardt en besluit de heer Los te benoemen. Om een indruk te geven van hetgeen er speelde, citeren wij bijna letterlijk uit deze protestbrief, die werd getekend door dokter A.van Rhijn, dominee G.v.d.Broek, pannembakker G.van Geer (de latere burgemeester) J.Schiefbaan, inspekteur der rijksbelastingen en J.Carp, rentenier De argumenten van de heren zijn:

- 1.Er is overijld te werk gegaan, zonder de Commissie te raadplegen en zonder overleg met de schoolopziener.
- 2.Er is geen vergelijkend examen gehouden en deze onderhandse aanstelling is “een belediging voor den Schoolopziener”
- 3.Van de heer Los zijn wel goede dingen bekend, maar de school in Nieuwe Wetering is in verval geraakt en dit is geen man om met veerkracht de school weer te verheffen.
4. Wij hebben een flinke jonge onderwijzer nodig, die niet alleen de Nederlandse taal kan onderwijzen, maar ook andere moderne talen. Omdat veel kinderen in Leiden schoolgaan.
5. Los mist de drie voorste vingers van zijn “regterhand” en hij kan daardoor het schrijfvak niet goed overbrengen. Dat is in strijd met de wet, die bepaalt, dat hij zeker als hoofd, maar zelfs als “Kweekeling naar lighaam in geen deele misvormd mag zijn”
- 6.Kerkvoogden van de Nederlandse Hervormde Kerk willen de nieuwe hoofdonderwijzer benoemen als voorlezer en voorzanger in de kerk. Los kan lezen, maar hij kan niet zingen!
- 7.Niet alleen de commissieleden zijn niet ingenomen met deze benoeming, maar deze is ook “door groot aantal ingezetenen der gemeente met misnoegen vernomen. Zo’n benoeming moet eenparig met algemeen verlangen der gehele gemeente gewenscht worden.”

“Wij protesteren om bovengenoemde redenen tegen deze benoeming en wij verzoeken U met gepaste eerbied, de gedane benoeming terug te nemen en vervolgens niet zonder, maar in vereeniging met den Heer Schoolopziener en Commissie te werk te gaan.”

De pientere Hubrecht had even gewacht met zijn aanstellingsbrief aan de heer Los, al dan niet kennis dragend van de te verwachten storm. Hij is echter wel eerlijk in zijn bedankbriefje: “Hoewel de Raad Uw benoeming al had besloten, hebben nadere overwegingen ertoe geleid eerst een vergelijkend examen te houden” Aan dat examen ging eerst een advertentie campagne vooraf. Op de eerste advertentie komt praktisch geen respons, de Raad had namelijk besloten voor de nieuwe onderwijzer fl 50,- minder salaris te bieden. De schoolopziener komt hiertegen fel in verzet. Met zijn brief in de hand en de uitblijvende sollicitaties weet B&W de Raad te overtuigen van zijn onverstandige besluit. Nieuwe advertenties, en nu stromen de sollicitaties binnen. Dan volgt de oproep voor het examen: Op 6 december 1857 schrijft burgemeester Hubrecht aan 60 sollicitanten voor de vacante betrekking “eener onderwijzersbetrekking” alhier. In de oproep staat verder dat het examen op donderdag 18 en vrijdag 19 december zal worden afgenomen vanaf 8 uur ’s

morgens in de “Gehoorzaal op de Breede straat te Leyden. “Vanwege het groot aantal sollicitanten kunnen geen reis-of verblijfkosten worden vergoed.

Uit de kronieken van **Hans Boot**

Het ontstaan van Leiderdorp.

(oktober 2015)

In het Leiderdorps Museum is op dit moment een interessante expositie te bezichtigen over de firma Boot, scheepsbouwer aan de Zijk in een periode van honderd jaar.

Tevens is de vaste opstelling van 'Weet waar je woont' opnieuw ingericht.

In deze laatste tentoonstelling zijn twee lijnen te ontdekken:

een rode lijn geeft in een aantal historische periodes de totstandkoming van Leiderdorp weer, vanaf de prehistorie tot heden;

in een blauwe lijn krijgen enkele thema's over het dorpsleven van de laatste twee honderd jaar aandacht.

Daarmee kan elke bewoner op de hoogte raken van de geschiedenis van zijn/haar dorp, over het ontstaan en de ontwikkeling ervan.

De vraag wanneer nu Leiderdorp is ontstaan, hoe oud het dorp precies is, is moeilijk eenduidig te beantwoorden.

Het hangt er vanaf waar je van uitgaat: bewoond gebied in de IJzertijd, nederzetting in de Romeinse en Frankische tijd, de tijd van de kastelen, bezit van de bisschop van Utrecht, ambacht van Leiden, zelfstandige gemeente.

De viering van het 1200 jarig bestaan van Leiderdorp in de jaren zeventig van de vorige eeuw is historisch gezien weinig betrouwbaar.

Uit archeologisch onderzoek en vondsten is gebleken dat in het gebied waar wij nu wonen langs de Rijn, weliswaar niet continu, al sinds de vroegste tijden mensen, resp. kleine boeren gevestigd waren.

Door onderzoek van verschillende historici in de vorige en deze eeuw is schriftelijk het bewijs geleverd welke gebieden in de tiende eeuw en kort daarvoor deel uitmaakten van het huidige Leiderdorp.

Daarbij werd vooral geput uit de goederenlijst met bezittingen van de kerk van Sint Maarten in Utrecht, de huidige domkerk.

In die lijst wordt melding gemaakt van boerderijen in Holtlant en Leithon I, II, III.

Volgens sommige historici zou Holtlant, het latere stamgebied van de Graven van Holland, gelegen zijn in Leiderdorp en omgeving, maar dat is allerminst zeker.

Dat geldt echter wel voor de drie gebieden met de naamsaanduiding van Leithon.

Aangenomen wordt, ook op grond van archeologische opgravingen in de Kom van Aaiweg en Achthoven, dat deze gebieden betrekking hebben op het ambacht Leiderdorp.

In het boek van Hobo 'Leiderdorp in vroeger dagen', pag. 32., staat een overzichtskaartje.

In een vitrine in het Leiderdorps Museum staat een uitvoerig Latijns fragment van genoemde goederenlijst, vertaald door D.C. Steures.

Met betrekking tot bezittingen in Leiderdorp wordt daarin vermeld dat de kerk van Sint Maarten in bezit heeft: in Holtlant 4 boerderijen; in het eerste Leithon 2, in het tweede 1 en in het derde 1.

Tenslotte: in de Annalen van de Abdij van Egmond wordt in de tiende eeuw bij een schenking van grasland, de naam 'Leithorpe' gebezigd als oude naam van het huidige Leiderdorp.

Theo de Bruin,

Scheepswerf Boot (deel1)

(november 2015)

Als men zich Leiderdorp uit de 19^e en 20^e eeuw voor de geest probeert te halen, dan denken velen aan een agrarisch dorp met landbouw en veeteelt. Niets is minder waar. De industriële bedrijvigheid was vele decenia de grote werkgever voor Leiderdorp en directe omgeving. Een van deze industriële bedrijven was van 1877 tot 1979 de Scheepswerf Boot. Deze werf lag rond 1930 langs de Zijl bij de huidige Spanjaardsbrug.

Scheepswerf Boot was een exemplarisch voorbeeld van de opkomst en neergang van de Nederlandse Industrie en de Nederlandse Scheepsbouw en valt qua levenscyclus te vergelijken met scheepswerven als Verolme en RDSM.

De activiteiten van de scheepswerf Boot begonnen in 1877. Toen kocht Jacobus Boot voor 12.500 gulden circa 81 are land en een halve sloot op De Waard. In 1884 trad zijn broer Pieter Boot toe als firmant. Jacobus bouwde alleen houten boten, maar Pieter had ervaring opgedaan met de bouw van ijzeren schepen en daarin lag de toekomst.

Philippus II (1878-1958) zoon van Jacobus I, trad in 1903 toe als firmant nadat zijn vader teruggetreden was. Pieter I en Philippus II zetten het bedrijf voort en kochten in 1903 een tweede werf, de gefailleerde Scheepsbouw- en Reparatiewerf De Zijl, later werf De Hoop. In 1910 werd de werf De Waard door de gemeente Leiderdorp onteigend te einde het Rijn-Schiekanaal te graven.

Alle scheepsbouwactiviteiten werden voortgezet op de werf De Hoop gelegen aan de Zijl, direct naast de Spanjaardsbrug. De werf groeide uit van 6 personeelsleden in 1877 naar 100 personen in 1897 en 350 tot 400 personen in 1908, een van de grootste werkgevers in Leiderdorp.

De productie van schepen lag hoog. In 1908 zijn 800 schepen gebouwd. In 1927 toen de werf 50 jaar bestond, lag het aantal gebouwde schepen op 1250 stuks.

Vanaf 1877 waren dit houten schepen zoals vletten, Westlanders, roeiboten en kleine zeilschepen. De land- en tuinbouw rond Leiderdorp had behoefte aan schepen, die producten naar de markt van Leiden en omliggende steden konden brengen. Rond 1885 begon men met bouw van grotere ijzeren schepen zoals vrachtschepen voor de binnenvaart, al dan niet voorzien van een motor, en grote stoomboten voor de passagiersvaart.

De Leidse maatschappij "De Volharding" was een grote afnemer van deze schepen.. "De Volharding" onderhield tussen 1852 en 1930 lijndiensten vanuit Leiden naar Delft, Gouda, Utrecht en Haarlem.

Een groot aantal opdrachtgevers kwam uit de visserij. In 1915 bestelde onder meer de Katwijkse reder D. Haasnoot de KW 19 Dirk, een zeillogger waarvan de bouw 15.500 gulden kostte. In de periode 1902-1917 werden ruim 140 vissersschepen gebouwd, waarvan een groot deel in de jaren 1915 en 1916. Het duizendste schip, dat in januari 1916 te water werd gelaten in opdracht van een IJmuidense rederij, was dan ook een vissersschip, de stoomdrijver IJM 258 Oceanic.

Bob Reidsma.

Ick Geryt Jansz. van Harmelen

(december 2015)

Ick Geryt Jansz. van Harmelen, schout in de ambachte van Leyderdorp doe condt eenen ygelick dat voor mij is verscheenen Zo opent vrijwel ieder verslag in de protocolboeken van 1586 tot 1624 van het Gerecht van Leiderdorp. In deze boeken werden overdrachten van onroerend goed schriftelijk vastgelegd. Gerrit Jansz. van Harmelen was vanaf 5 mei 1586 schout van Leiderdorp en bleef dit tot 1624. Een ambtstermijn van 38 jaar. Hij was niet de eerste van Harmelen als schout van Leiderdorp. Zijn vader, Jan Aelwijnsz. en grootvader Aelwijn Claesz., waren hem als schout voor gegaan. Gerrit Jansz. werd opgevolgd door zijn zoon Claes Gerritsz. van Harmelen, die vóór zijn benoeming enkele jaren als bode voor het Gerecht werkte. Er is dus sprake van vier generaties schouten. Een dynastie die loopt van ongeveer 1530/1550 tot 1640. Het begin is niet helemaal duidelijk omdat er af en toe andere schouten worden genoemd. Opmerkelijk is dat Leiden in 1582 Leiderdorp kocht en niet de zittende schout verving door een bestuurder uit de Leidse elite. Leiden koos in deze roerige jaren voor continuïteit en handhaafde de zittende schout.

Herberg

Alle van Harmelens, uitgezonderd de laatste, woonden in een *huysinge* aan de Doesbrug, de plek waar nu cafe Doesbrug staat. Het huis staat ingetekend op een kaart van Symon Aerntsz. uit 1592. De bouwdatum van het huis is nog onbekend. Sinds kort weten we dat hij hier niet alleen woonde maar ook *herberg hield*. In de dingboeken vinden we terug dat de schout enkele keren betaling eiste van *verteerde kosten volgende des eyschers register* en van een opgelegde boete naar aanleiding van een vechtpartij. In zijn register hield de herbergier bij wat zijn klanten verteerden. Mogelijk was de herbergier niet de schout zelf, maar nam hij hiervoor iemand in dienst. De combinatie schout/herbergier kwam vaker voor. De schout van Zoeterwoude, Ghijsbert Huijbertsz. Vermij, die aan de andere kant van de Oude Rijn woonde, combineerde eveneens beide functies. Ook bij Vermij zijn er vermeldingen van onbetaalde rekeningen en van scheld- en vechtpartijen.

Ambachtsrekening

Ieder jaar werd door het Gerecht de ambachtsrekening opgemaakt. De vergaderkosten en *de verteeringen ten zijnen huijze* (het huis van de schout) werden vanaf 1549 vermeld op de ambachtsrekening. Dit betekent dat het Gerecht dus op zijn minst één maal per jaar vergaderde in het huis van de schout. Of dit ook gold voor de zittingen van het Gerecht weten we niet, maar waar zou het anders met enige regelmaat bijeen zijn gekomen. Wel zeker is dat het Gerecht vanaf 1644 permanent enkele kamers huurde in herberg het Haasje. Vanaf die datum is er sprake van een Rechthuis.

Verkoop

In 1622 vond er een overdracht plaats van onroerend goed. *Wigger Dircxz., mijnen buyrman koopt den huysinge, herberge ende erve metten gront vandien, daer inne ic (van Harmelen) laetst gewoont hebbe staande ende gelegen in den ambagte van Leyderdorp voorstaende de Doesbrugge*. Als partij in deze transactie kon hij niet zelf als schout de overdracht van zijn eigen onroerend goed afhandelen. Dit werd dan ook gedaan door de schout van Oegstgeest. De koper, Wigger Dircxz., afkomstig uit Naaldwijk, bezat al een herberg, namelijk herberg het Haasje, vanaf de kerk links voor de Doesbrug gelegen.

De vier generaties van Harmelen, die honderd jaar lang Leiderdorp bestuurden en recht spraken, zijn nooit beloond met een straatnaam. Bij deze zijn ze aan de vergetelheid ontrukkt.

Edward Sodderland

